Welke kenmerken van een doorgaande lijn van voorschool naar basisschool dragen bij aan de cognitieve en sociaal emotionele ontwikkeling van VVE-kinderen?

Beantwoord door Karin Hoogeveen, Sandra Beekhoven & José Mulder (Kennismakelaars Kennisrotonde).

15 januari 2019 – update oktober 2024

KR. 444

Kort antwoord

Er is tamelijk veel onderzoek verricht naar de transitie van voorschool naar basisschool, maar dat onderzoek is vooral beschrijvend van aard. De overgang van voorschool naar basisschool wordt beschreven aan de hand van de perspectieven van professionals, ouders en kinderen. Verondersteld wordt dat een goede doorgaande lijn van invloed is op de schoolprestaties, maar dit is vooralsnog niet empirisch vastgesteld.

Uit het beschrijvende onderzoek kan wel worden opgemaakt dat ouderbetrokkenheid en samenwerking tussen professionals rond de inhoud en het volgen van de onderwijsontwikkeling van kinderen, van belang wordt geacht. Een soepele overgang kan een positief effect hebben op de aanpassing van kinderen aan de nieuwe situatie.

Antwoord

Inleiding

Vanuit de veronderstelling dat de overgang naar het basisonderwijs een belangrijk moment is dat effect heeft op de ontwikkeling van kinderen, besteden gemeenten in het VVE-beleid aandacht aan een doorgaande lijn van voor- naar vroegschoolse educatie. Is er empirisch bewijs voor de samenhang tussen een doorgaande lijn tussen de voorschool en de basisschool enerzijds en de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen anderzijds?

We vatten een doorgaande lijn tussen voorschool en basisonderwijs als volgt op: een procesmatige en inhoudelijke afstemming tussen voorzieningen bij de overgang/transitie van de voorschool naar de basisschool.

Samenhangende factoren in de doorgaande lijn

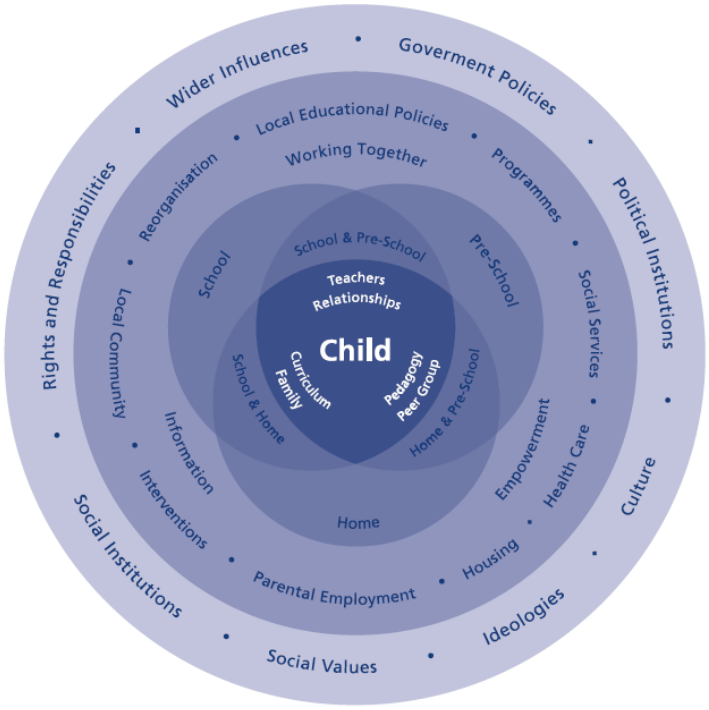
In veel onderzoek naar de aansluiting tussen onderwijssoorten en dus ook tussen voorschool en basisschool, wordt uitgegaan van een model van Bronfenbrenner (1979) die benadrukt dat het starten op school niet in een vacuüm plaatsvindt, maar binnen diverse sociaal-culturele contexten vorm krijgt. Het model onderscheidt factoren die gerelateerd zijn aan het kind, aan het gezin en aan beide voorzieningen. Relaties tussen de verschillende actoren bouwen bruggen tussen voorschoolse voorzieningen en het

basisonderwijs, en de professionals zijn daarbij van essentiële waarde. Alle betrokkenen, dus ook ouders en het kind zelf, kunnen eraan bijdragen dat een kind een goede start heeft op de basisschool.

Op basis van een literatuurstudie concluderen ook Dekker e.a. (2016) dat een complex aan factoren een rol spelen bij de transitie. Een doorgaande lijn kan bewerkstelligd worden op drie niveaus:

1. Institutioneel: weinig systeemscheiding, nauwe banden tussen de twee schoolsoorten.
2. Sociaal: kinderen zijn goed voorbereid, weten wat ze kunnen verwachten en wat er van hun wordt verwacht.
3. Curriculum: soepele overgang in het curriculum (zelfde teksten, zelfde thema's).

Figuur 1: Bronfenbrenner's model voor overgang voorschool-basisschool (Dunlop, 2003).

Fabian en Dunlop (2007) hebben het model van Bronfenbrenner toegepast op de overgang van voorschool naar basisschool en dit in een figuur ondergebracht (zie hierboven). In de middelste cirkel, om het kind, staan zes factoren. Het dichtst bij het kind: relaties, curriculum en pedagogiek. Daaromheen zien we: leerkrachten, gezin en leeftijdgenoten. Verder zien we bij de transitie van de voorschool naar school drie soorten samenwerking:

1. tussen voorschool en basisschool
2. tussen voorschool en ouders
3. tussen school en ouders.

Onbekend hoe overgang voorschool-basisschool ontwikkeling van leerlingen beïnvloedt

Hoewel het model van Bronfenbrenner dikwijls als theoretisch concept wordt gebruikt, is er geen studie gevonden waarin alle factoren uit het model van Bronfenbrenner in samenhang empirisch zijn onderzocht en waarin geanalyseerd is welke factoren van meer of minder invloed zijn op de ontwikkeling van kinderen.

Wel zijn er studies naar verschillende aspecten van de doorgaande lijn. Die bespreken we hier, waarbij we als eerste aandacht besteden aan het enige onderzoek dat de invloed van samenwerking op de ontwikkeling van de kinderen analyseerde.

Samenwerking voorschool – basisschool

In een Nederlands onderzoek is nagegaan of de mate waarin VVE-voorscholen en basisscholen samenwerken een relatie heeft met latere leerprestaties en sociaal-emotioneel functioneren van leerlingen. Er is door middel van interviews onderzocht op welke manier VVE-voorschoolse instellingen en basisscholen een doorgaande lijn realiseren, zowel in programma en aanpak als in een kindvolgsysteem en de overdracht van gegevens. Vervolgens is met behulp van het pre-COOL-cohortonderzoek nagegaan of er een samenhang is tussen een sterkere doorgaande lijn en prestaties van leerlingen. Daaruit kwam geen verband naar voren. De verklaring die de onderzoekers hiervoor hebben, is dat de sterkste doorgaande lijn waarschijnlijk te vinden is bij de instellingen en scholen met de ‘zwakste’ leerlingpopulatie. Een doorgaande lijn alleen is dan niet voldoende om de zwakkere prestaties van die groep VVE-leerlingen te kunnen compenseren, zo lezen we in het rapport (Veen e.a. 2013).

Fabian en Dunlop (2007) verrichtten een literatuurreview naar de overgang van de voorschool naar school en de mate waarin dit voor kinderen soepel verliep. Daarnaast analyseerden zij ‘good practices’ in een groot aantal landen. Zij concluderen dat een brede samenwerking tussen alle partijen een positieve bijdrage levert aan een soepele overgang van voorschool naar basisschool en daardoor aan het welbevinden van kinderen. Dat betreft dan de samenwerking tussen professionals van voorschool en basisschool met een belangrijke rol voor ouders en kinderen.

Samenwerking met ouders bij de overgang van voorschool naar basisschool

Er is veel onderzoek gedaan naar de ervaringen en de rol van ouders bij de overgang van hun kind naar school (Zie bijvoorbeeld: Giallo e.a., 2010; Arndt e.a., 2013; Fukkink e.a., 2016). Het gaat hier vooral om beschrijvingen van de bestaande praktijken, van ouderbetrokkenheid als onderdeel van de doorgaande lijn. Sommige onderzoeken gaan over ouders in het algemeen, andere over specifieke groepen ouders, bijvoorbeeld laagopgeleid, met een migrantenachtergrond, met een kind dat speciale ontwikkelingsbehoeften heeft etc. De conclusie is meestal dat de rol van ouders van belang is voor een soepele overgang, maar in hoeverre dat effect heeft op de ontwikkeling van kinderen, is niet onderzocht.

Voorbereiding van kinderen

Fabian en Dunlop (2007) hebben in hun onderzoek gevonden dat een doorgaande lijn voor kinderen bewerkstelligd kan worden door kinderen competenties bij te brengen die zij nodig hebben op school. Daarin kan de school een belangrijke rol spelen door kinderen te laten wennen en uit te leggen hoe het er aan toegaat op school. Het is positief als kinderen alvast samen met leeftijdgenoten van de voorschool op de basisschool gaan kijken om te wennen aan de nieuwe omgeving en aan andere manieren van leren; als een ouder kind als mentor optreedt; als het curriculum doorloopt en als de leerkrachten zich verdiepen zich in de achtergrond van de nieuwe leerlingen.

Ook voelen kinderen zich zekerder als zij zich omringd weten door vriendjes. Daarom verdient het aanbeveling om vriendjes bij elkaar in de klas te zetten. Tenslotte is het deel uitmaken van de 'community' en het ontwikkelen van een identiteit van groot belang. Het is om die reden raadzaam om de thuiscultuur en de schoolcultuur samen te brengen.

Doorgaande lijn in het volgen van de ontwikkeling van kinderen

In Schotland is onderzocht in hoeverre continuïteit in de begeleiding van professionals bijdraagt aan een succesvolle start in het basisonderwijs (Dunlop, 2003). De veronderstelling is dat wanneer het basisonderwijs voortbouwt op datgene wat kinderen in de voorschoolse periode hebben geleerd, dit een positief effect heeft op de ontwikkeling van kinderen (in het algemeen). Uit de interviews die voor dit onderzoek werden gehouden met verschillende professionals over 28 kinderen bleek dat er verschillen zijn in de interpretatie van de ontwikkeling van kinderen tussen voorscholen en basisscholen. Ondanks dat er dezelfde taal (terminologie) werd gebruikt bleken er grote discrepanties te kunnen zijn in wat professionals bedoelen met bepaalde termen. Het onderzoek wijst daarmee op het belang van het gesprek tussen beide groepen professionals. Onderzoek naar startgroepen voor peuters laat zien dat een gedeelde regievorming (deels bij de voorschool, deels bij de basisschool) gunstiger uitpakt voor een inhoudelijke samenwerking dan regie in handen van een van beide partijen (Oberon, 2015).

Geraadpleegde bronnen

Arndt, A.K., Rothe, A., Urban, M. & Werning, R. (2013). Supporting and stimulating the learning of socioeconomically disadvantaged children – perspectives of parents and educators in the transition from

preschool to primary school. European Early Childhood Education Research Journal, 2013. Vol. 21, No. 1, 23–38.

Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development experiments by nature and design. Massachusetts USA: Harvard University Press.

Bronfenbrenner, U., & Morris, P. (1998). The ecology of developmental processes. In: R.M. Lerner (Ed.). Theoretical models of human development. New York: Wiley, pp 993-1028.

Dekker, B., Paulussen-Hoogeboom, M.C., Weerd, M. de, Jepma, IJ, Kruiter, J., m.m.v. Beekhoven, S. (2016). Condities voor kwaliteit in kindvriendelijke overgang. Amsterdam/Utrecht: Regioplan/Sardes. In opdracht van het ministerie van SZW.

Dunlop, A. (2003). Bridging Children's Early Education Transitions through Teacher Collaboration. Glasgow: University of Strathclyde.

Fabian, H. en Dunlop, A-W. (2007). Outcomes of good practice in transition processes for children entering primary school. Working Paper 42. Bernard van Leer Foundation: The Hague, The Netherlands.

Giallo, R., Treyvaud, K., Matthews, J. & Kienhuis, M. (2010). Making the transition to primary school: An evaluation of a transition program for parents. Australian Journal of Educational and Developmental Psychology, vol. 10, pp. 1-17.

Fukkink, H., Hoogeveen, K. & Muller, P. (2016). Ouderbetrokkenheid bij de overdracht . De rol van ouders bij de overgang naar de basisschool. Utrecht: Sardes. In opdracht van het ministerie van SZW.

Oberon (2015) Implementatie-onderzoek Startgroepen peuters Eindrapportage: verslag van de derde en laatste meting. Utrecht: Oberon. In opdracht van het ministerie van OCW.

Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (2008). Effective Pre-school and Primary Education 3-11. Project (EPPE 3-11). Research Report DCSF-RR061. University of Oxford, Birkbeck, University of London, University of Nottingham, Institute of Education, University of London, pp 99-102

Veen, A., Veen, I. van der, Karssen, A.M., & Roeleveld, J. (2013). Deelname aan voor- en vroegschoolse educatie en de ontwikkeling van kinderen. Rapport 901, ISBN 90-6813-962-4. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Veen, A., Karssen, A.M., Daalen, M.M. van, Roeleveld, J., Triesscheijn, J.& Elshof, D. (2013). De aansluiting tussen voor- en vroegschoolse educatie en tussen vroegschoolse educatie en groep 3. Rapport 892. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Over deze vraag

Opgesteld door:	Karin Hoogeveen, Sandra Beekhoven & José Mulder (Kennismakelaars Kennisrotonde).
Vraagsteller:	Gemeente
Geraadpleegde experts:	Dr. Floris Burgers (educatie antropoloog, onderzoekt relatie tussen onderwijs en samenleving), Prof. Dr. Eddie Denessen (expert op het gebied van kansengelijkheid, leraarverwachtingen, differentiatie in het onderwijs, schoolkeuze)
Onderwijssector:	vve
Trefwoorden:	Doorgaande lijn, VVE, overgang naar het basisonderwijs
Referentie:	Referentie: Kennisrotonde. (2019). *Welke kenmerken van een doorgaande lijn van voorschool naar basisschool dragen bij aan de cognitieve en sociaal emotionele ontwikkeling van VVE-kinderen?* (KR. 444)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.